

## Renässansen: Arkitektur

[Filippo Brunelleschi](#): (1377-1446) var ursprungligen guldsmed, född i Florens där han också utförde sina bygnadsverk. Mest känt av dessa är *kupolen till Florens domkyrka* (den gotiska katedralen Santa Maria del Fiore) samt *Hittebarnshuset* i denna stad. Brunelleschi betraktas som en portalfigur för renässansarkitekturen och den som inledde denna. Han utformade på 1420-talet också principerna för *centralperspektivet*.

Den 46 meter breda **kupolen till Santa Maria del Fiore** hade inte kunnat uppföras med gotikens teknik<sup>1</sup>. Arbetet med kupolen byggde på kunskaper om antik romersk arkitektur och valvteknik förmedlad av romaren Vitruvius (i ”Tio böcker om arkitektur” från ca 10 f.Kr.)

Kupolen (t.h. på bilden) var färdigställd 1436, samma år som katedralen invigdes av påven (arbetet hade inletts 1296). Det var den tidens största kyrka. Kyrkor under renässansen försågs därefter ofta med kupoler (t ex Peterskyrkan i Rom). Kupoler med cirkelrund stil hade funnits under antiken och även i Bysantinska riket.

T.v. ses det 85 meter höga klocktornet (kampanilen) ritat av Giotto 1334 (färdigbyggt tjugotvå år efter hans död).



Källa: Wikisource



Källa: <http://blinglivet.blogspot.se/2012/08/filippo-brunelleschi.html>

**Hittebarnshuset** sägs vara den första renässansbyggnaden (uppfört 1421-44). Till de typiska kännetecknen hör de slanka antika kolonnerna med korintiska kapitäl, friser (se nedan) och antika utsmyckningar. Över varje kolonn finns en medaljong föreställande ett litet barn, över var och en av de breda valvbågarna finns ett fönster. Den absoluta symmetrin och regelbundenheten är kännetecknande för renässansarkitekturen. Därigenom uppnås ett harmoniskt helhetsintryck.

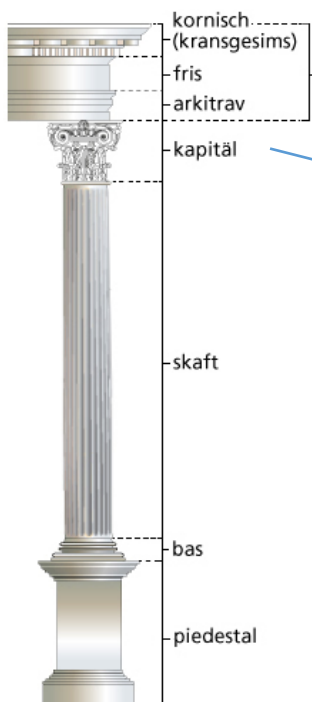
---

<sup>1</sup> Tillbakablick: den *gotiska* kyrkobyggnadskonsten som med början i Frankrike ca 1150 spred sig till hela Europa kännetecknades av en höjdsträvan (vertikal linje i motsats till den tidigare romanska horisontella). Den var smäckrare än den tunga romanska stilen med dess tunga och sträva murar. Istället för halvcirkelbågar kom spetsbågar (gotiken kallas därför också för spetsbågestil). Fönstren kunde göras större genom att väggarna inte var så tjocka och inte längre bärande; istället stöttades de tunnare taken av ett system av strävbågar och strävpelare på väggarnas utsidor. Typiska drag var de vackra färgade glasmålningarna en rik dekorerad med spiror och skulpturer. Gotiken avlöstes av renässansen, tidigast i Italien ca 1420, i övriga Europa under 1500-talet.

I Leon Battista Albertis *Om byggnadskonsten* (1452) sammanfattades renässansens riktlinjer för hur man skulle bygga. Nyckelord är balans och harmoni samt en horisontell linje som i antikens arkitektur; renhet och ganska sparsamt med utsmyckningar. Allt ska ge ett sammanhållet och enhetligt intryck.

Den vanligaste uppgiften för renässansarkitekten kom att bli **villan**. I läroboken nämns Andrea Palladios Villa Rotonda utanför Venedig påbörjad 1566. Byggnadens utgår från cirkeln (salen och kupolen) och kvadraten (den yttre formen). Murarna är släta och varje sida har en likadan portik (se boken!) Symmetrin är påfallande stark. Stilen, *palladianismen*, har utövat en påverkan särskilt på engelsk och amerikansk arkitektur under 1700-talet (jfr Kongressen och Vita huset!)

**Peterskyrkan** i Rom (påbörjad 1506 när renässansens 'huvudstad' flyttats från Florens till Rom). Se bild i boken! Man känner igen de stora dragen med cirkeln och kvadraten från villan ovan likaså den geometriskt harmoniska framtoningen. Från 1546 hade Michelangelo ledningen över arbetet. Han tycks också ha eftersträvat mer av renässansens renhet då flera smådetaljer togs bort. Kolonner och pilastrar (kolonner som skjuter ut från men är en del av väggen) sträcker sig över fler våningar enligt den 'koloss- eller 'koossalordning' som utvecklats av Michelangelo och Palladio.



T.h: Hittebarnshusets korintiska kolonnordning



Det finns fem *kolonnordningar*: toskansk, dorisk, jonisk, korintisk och komposita (de tre mellersta grekiska, de två övriga romerska). Renässansens arkitekturteoretiker gav bestämda proportioner mellan kolonnens diameter och höjd.

#### Källor:

Källa: Nationalencyklopedin, [kolonnordning](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kolonnordning), <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kolonnordning>, hämtad 2015-01-18  
Källa figur t.h ovan: [Hittebarnshuset](http://blinglivet.blogspot.se/2012/08/filippo-brunelleschi.html), bild: <http://blinglivet.blogspot.se/2012/08/filippo-brunelleschi.html>  
Om [Kapitäl](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Korintisk_kolonnordning.jpg) (Creative Commons)